

VAI TRÒ CỦA KẾ TOÁN TRONG HỆ SINH THÁI CHỐNG RỬA TIỀN

Ths. Vũ Thị Mai Nhi*

Rửa tiền là một trong những hành vi phạm tội nghiêm trọng không chỉ ảnh hưởng đến sự ổn định kinh tế của một quốc gia mà còn phá hoại nghiêm trọng đến sự phát triển của hệ thống tài chính toàn cầu. Đặc biệt, trong bối cảnh kinh tế số ngày càng phát triển, các hành vi rửa tiền bất hợp pháp ngày càng trở nên phức tạp và tinh vi hơn. Mặc dù có nhiều hình thức rửa tiền khác nhau, song tội phạm rửa tiền đều có đặc điểm chung là sử dụng các dịch vụ tài chính để hợp thức hóa nguồn tiền “bẩn”. Nguy cơ rửa tiền trong nhiều lĩnh vực chủ yếu liên quan đến các hình thức phạm tội như tham ô tài sản, đánh bạc và trốn thuế.

• Từ khóa: kế toán, vai trò kế toán, rửa tiền.

Money laundering is one of the serious crimes that not only affects the economic stability of a country but also seriously sabotages the development of the global financial system. Especially in the context of the increasingly developing digital economy, illegal money laundering acts are becoming more and more complex and sophisticated. Although there are many different forms of money laundering, money laundering criminals all have the common characteristic of using financial services to legitimize dirty money. The risk of money laundering in many areas is mainly related to forms of crime such as property embezzlement, gambling and tax evasion.

• Key words: accounting, role of accounting, money laundering.

JEL codes: M41

Ngày gửi bài: 01/12/2023

Ngày gửi phản biện: 11/12/2023

Ngày nhận kết quả và sửa phản biện: 19/02/2024

Ngày chấp nhận đăng: 27/02/2024

Kế toán được ví như “huyết mạch” của nền kinh tế, có vai trò quan trọng trong việc ngăn chặn và phát hiện các hành vi phạm tội và rửa tiền. Bài viết tập trung phân tích mối liên hệ giữa hoạt động kế toán và công tác phòng chống, phát hiện rửa tiền trong bối cảnh kinh tế số toàn cầu. Từ đó, giúp những người làm kế toán có cái nhìn toàn diện, đúng đắn hơn về vai trò và trách nhiệm của mình trong nền kinh tế.

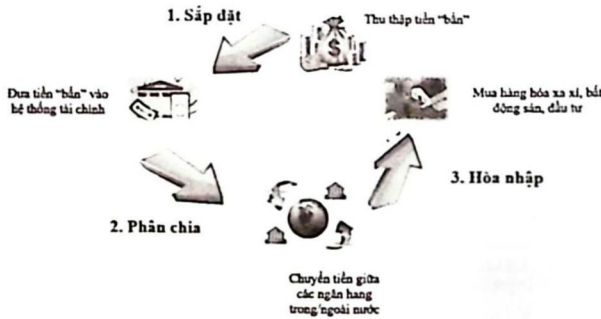
1. Khái niệm rửa tiền và bối cảnh về công tác phòng chống rửa tiền

Rửa tiền là hành vi của tổ chức, cá nhân nhằm hợp pháp hóa nguồn gốc của tài sản do phạm tội mà có. Quy trình rửa tiền thường bao gồm 03 giai đoạn:

Sắp đặt: Là giai đoạn đưa tiền “bẩn” của tội phạm vào hệ thống tài chính lần đầu tiên nhằm giảm lượng tiền mặt mà tội phạm nắm giữ qua nhiều kênh khác nhau như: casino/sòng bạc, kinh doanh,...

Phân chia: Là giai đoạn tách tiền bất hợp pháp ra khỏi nguồn ban đầu của nó, thường liên quan tới các quá trình chuyển tiền giữa các ngân hàng trong và ngoài nước. Để tránh bị phát hiện thì việc phân chia thường được thực hiện nhiều lần.

Hòa nhập: Là giai đoạn mà tiền bẩn được “gột rửa” trở thành dòng tiền hợp pháp và quay trở lại nền kinh tế chính thống để sử dụng và mang lại lợi ích cho đối tượng phạm tội.

Công tác phòng, chống rửa tiền được các quốc gia trên thế giới đặc biệt quan tâm. Năm 1989, Lực lượng đặc nhiệm tài chính về chống rửa tiền (FATF) được thành lập với mục đích đưa ra các chuẩn mực và thúc đẩy việc thực thi có hiệu quả công tác chống

* Đại học Đại Nam; email: mainhi.ktdn@gmail.com

rửa tiền, tài trợ khủng bố và tài trợ phổ biến vũ khí và những hiểm họa có liên quan khác. Tính đến thời điểm hiện tại, có hơn 190 quốc gia toàn cầu đã cam kết thực thi các khuyến nghị của FATF. Tại Việt Nam, thuật ngữ “rửa tiền” được đưa vào hệ thống pháp luật từ năm 2005 thông qua Nghị định 74/2005/NĐ-CP; năm 2009 được sửa đổi bổ sung trong Bộ luật hình sự; năm 2012 có Luật 07/2012/QH13 nâng cấp từ Nghị định 74/2005/NĐ-CP; năm 2022, Luật số 14/2022/QH15 thay thế Luật 07/2012/QH13 và có hiệu lực từ ngày 01/01/2023. Tháng 5/2007, Việt Nam cũng trở thành thành viên thứ 34 của nhóm Châu Á Thái Bình Dương về chống rửa tiền (APG). Điều này cho thấy những cố gắng, nỗ lực không ngừng của Chính phủ và các Bộ, ban, ngành trong công tác phòng, chống rửa tiền góp phần đảm bảo sự minh bạch và toàn vẹn của hệ thống tài chính quốc gia.

2. Các nguy cơ và mức độ tổn thương về rửa tiền trong lĩnh vực kế toán kiểm toán

Đánh giá rủi ro quốc gia về rửa tiền là cơ sở giúp Chính phủ có thể tập trung nguồn lực một cách hiệu quả và định hướng các lĩnh vực ưu tiên cần tăng cường biện pháp phòng chống rửa tiền dựa trên các căn cứ được đánh giá. Nhằm thực hiện theo các khuyến nghị của FATF về việc đánh giá và nhận thức đầy đủ về rủi ro rửa tiền và tài trợ khủng bố, lần đầu tiên chính phủ Việt Nam quy định về đánh giá rủi ro quốc gia về rửa tiền trong Luật số 14/2022/QH15.

Theo đó, Báo cáo tóm tắt Đánh giá rủi ro quốc gia về rửa tiền và tài trợ khủng bố 2012-2017 đã đưa ra nguy cơ rửa tiền đối với 17 loại tội phạm nguồn chính của tội rửa tiền trong từng lĩnh vực khác nhau.

17 loại tội phạm nguồn chính bao gồm: tội tham ô tài sản; tội nhận hối lộ; tội lạm dụng chức vụ, quyền hạn chiếm đoạt tài sản; tội đánh bạc; tội tổ chức đánh bạc hoặc gá bạc; tội tàng trữ, vận chuyển, mua bán trái phép hoặc chiếm đoạt chất ma túy; tội trốn thuế; tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản; tội lạm dụng tín nhiệm chiếm đoạt tài sản; tội vi phạm các quy định về bảo vệ động vật hoang dã quý hiếm; tội vận chuyển trái phép hàng hóa, tiền tệ qua biên giới; tội mua bán người; tội làm, tàng trữ, vận chuyển, lưu hành tiền giả, ngân phiếu giả, công trái giả; tội buôn lậu; tội sản xuất, tàng trữ, vận chuyển, buôn bán hàng cấm; tội sản xuất, buôn bán hàng giả; tội chế tạo, tàng trữ, vận chuyển, sử dụng, mua bán trái phép, chiếm đoạt vũ khí quân dụng và phương tiện kỹ thuật quân sự.

Các lĩnh vực tham gia đánh giá nguy cơ rửa tiền và mức độ tổn thương do rửa tiền gây ra bao gồm: ngân hàng; bất động sản; chứng khoán; kiều hối; casino/sòng bạc; bảo hiểm; đại lý chuyển và thu đổi ngoại tệ; kế toán, kiểm toán; luật sư, công chứng; các tổ chức tài chính khác.

Kết quả đánh giá nguy cơ rửa tiền theo lĩnh vực

Lĩnh vực		Nguy cơ rửa tiền
Ngân hàng		CAO
Bất động sản		CAO
Chứng khoán		TRUNG BÌNH
Kiều hối		TRUNG BÌNH
Casino/Sòng bạc		TRUNG BÌNH
Bảo hiểm		TRUNG BÌNH THẤP
Đại lý chuyển và thu đổi ngoại tệ	Kênh chuyển tiền chính thức	TRUNG BÌNH CAO
	Kênh chuyển tiền phi chính thức	CAO
Kế toán, kiểm toán		THẤP
Luật sư, công chứng		THẤP
Các tổ chức tài chính khác		THẤP

Nguồn: Báo cáo tóm tắt Đánh giá rủi ro quốc gia về rửa tiền và tài trợ khủng bố 2012-2017

Kết quả đánh giá mức độ tổn thương về rửa tiền trong lĩnh vực kinh doanh ngành nghề phi tài chính chỉ định

Lĩnh vực	Tính dễ tổn thương về rửa tiền
Kinh doanh trò chơi có thưởng, casino	TRUNG BÌNH
Kinh doanh dịch vụ quản lý bất động sản, môi giới bất động sản, sàn giao dịch bất động sản	TRUNG BÌNH
Kinh doanh kim loại quý và đá quý	TRUNG BÌNH
Luật sư, công chứng viên và các chuyên gia pháp lý độc lập khác	THẤP
Kế toán, kiểm toán viên, tư vấn thuế	THẤP
Dịch vụ ủy thác đầu tư; dịch vụ thành lập, quản lý, điều hành doanh nghiệp	TRUNG BÌNH CAO
Dịch vụ cung cấp giám đốc, thư ký giám đốc của doanh nghiệp cho bên thứ ba	THẤP

Nguồn: Báo cáo tóm tắt Đánh giá rủi ro quốc gia về rửa tiền và tài trợ khủng bố 2012-2017

Từ kết quả trên, có thể thấy nguy cơ về rửa tiền và mức độ tổn thương về rửa tiền trong lĩnh vực kế toán kiểm toán ở Việt Nam được đánh giá ở mức thấp, song tổng tài sản bất hợp pháp được tạo ra từ lĩnh vực này lại không hề nhỏ. Những tài sản đó có được che giấu hay không? Phương thức phạm tội là gì? Theo nghiên cứu quốc tế, những người có trình độ nghiệp vụ đặc thù như kế toán, kiểm toán, luật sư, công chứng,... là những đối tượng hay bị lợi dụng trong việc rửa tiền vì có khả năng che giấu dòng tiền, xóa dấu vết về dòng tiền. Tội phạm thường có xu hướng đi trước trong các đổi mới và sẵn sàng chấp nhận rủi ro vì lợi nhuận. Để thực hiện được điều này, các tội phạm sẽ tìm đến những người “gác

công chuyên nghiệp” có trình độ chuyên môn như kế toán để có thể giúp họ “làm sạch” những khoản lợi nhuận bất chính này.

Từ những đánh giá trên có thể thấy, cơ chế cập nhật trao đổi thông tin trong lĩnh vực kế toán kiểm toán liên quan đến các loại tội phạm nguồn của tội rửa tiền chưa thực sự đạt được hiệu quả; các kế toán viên chuyên nghiệp, các tổ chức, cá nhân kinh doanh dịch vụ kế toán chưa có nhận thức rõ ràng về vai trò, nhiệm vụ của mình trong công tác phát hiện và phòng chống rửa tiền, chưa chủ động trong việc cập nhật thông tin về các vấn đề có liên quan như: danh sách đen, danh sách quốc gia có rủi ro cao về rửa tiền; Lực lượng cán bộ chuyên trách trong lĩnh vực phòng chống rửa tiền còn ít và chưa được đào tạo chuyên sâu.

3. Vai trò của kế toán trong hệ sinh thái chống rửa tiền

Với sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế số, sự xuất hiện của nhiều công nghệ tài chính hiện đại, các hành vi rửa tiền ngày càng trở nên phức tạp và tinh vi hơn. Trong khi, Luật sư và kế toán luôn là các đối tượng dễ bị lợi dụng bởi sự am hiểu luật sâu sắc của các đối tượng này. Để giảm thiểu các rủi ro bị lợi dụng về rửa tiền, các kế toán viên chuyên nghiệp và các công ty kinh doanh dịch vụ kế toán cần thiết phải nắm được các biện pháp ngăn ngừa rủi ro liên quan đến phòng, chống rửa tiền.

Một là, nhận biết khách hàng. Đây không chỉ là một trong những nghĩa vụ pháp lý của người làm kế toán viên chuyên nghiệp mà còn là trụ cột trong công tác phòng, chống, phát hiện rửa tiền. Kế toán viên cần thu thập, cập nhật, xác minh các thông tin liên quan đến danh tính của khách hàng, các giao dịch mà khách hàng đang tiến hành phù hợp với các thông tin đã được ghi trong hồ sơ.

Hai là, báo cáo các các giao dịch có giá trị lớn và các giao dịch đáng ngờ. Luật phòng chống rửa tiền số 14/2022/QH15 quy định, đối tượng báo cáo bao gồm các cá nhân, công ty cung cấp dịch vụ kế toán có trách nhiệm báo cáo cho Cục phòng chống rửa tiền trực thuộc Ngân hàng Nhà nước Việt Nam - cơ quan thực hiện chức năng, nhiệm vụ phòng, chống rửa tiền khi thực hiện các giao dịch có giá trị lớn hoặc khi phát hiện các giao dịch đáng ngờ. Theo đó, giao dịch lớn phải báo cáo là các giao dịch bằng ngoại tệ hoặc tiền mặt được lặp đi lặp lại nhiều lần trong một ngày vượt mức quy định. Theo Quyết định 11/2023/QĐ-TTg, mức giao dịch

có giá trị lớn phải báo cáo là từ 400.000.000 đồng trở lên.

Tuy nhiên cần lưu ý rằng, trước khi báo cáo, kế toán viên cần phải phân tích, đánh giá, xem xét đầy đủ căn cứ về các giao dịch đáng ngờ trước khi báo cáo và phải bảo vệ được các đánh giá của mình về khách hàng. Trong trường hợp nhận được yêu cầu báo cáo của các cơ quan chức năng cần xác định lại đối tượng được quyền yêu cầu cung cấp thông tin để đảm bảo nguyên tắc hoạt động nghề nghiệp là bảo mật thông tin vì thông tin liên quan đến phòng chống rửa tiền có thể liên quan đến quyền con người, quyền lợi ích, vấn đề hoạt động kinh doanh,... và thậm chí có thể bị khách hàng khởi kiện.

4. Kết luận

Kế toán viên chuyên nghiệp là một trong những thành phần quan trọng trong hệ sinh thái phòng, chống rửa tiền của mỗi quốc gia. Tuy nhiên, không phải kế toán nào cũng nhận thức rõ ràng vai trò và trách nhiệm về phòng, chống rửa tiền trong quá trình hoạt động nghề nghiệp của bản thân. Để góp phần đảm bảo sự minh bạch của hệ thống tài chính quốc gia, Việt Nam cần thực hiện:

Thứ nhất, hoàn thiện khuôn khổ pháp lý về phòng chống rửa tiền đảm bảo sự phù hợp với các khuyến nghị của FATF và APG đồng thời đáp ứng yêu cầu thực tiễn của Việt Nam.

Thứ hai, nâng cao hiệu quả công tác tuyên truyền phòng chống rửa tiền, giúp các đối tượng báo cáo nhận thức rõ vai trò, trách nhiệm trong công tác phòng, chống rửa tiền. Cục phòng chống rửa tiền kết hợp với hiệp hội nghề Kế toán, Kiểm toán tổ chức các chuyên đề nâng cao nhận thức của kế toán viên, không nên coi các nghĩa vụ chỉ đơn thuần là tính tuân thủ quy định pháp luật trong phòng ngừa, phát hiện và ngăn chặn rửa tiền mà còn là yếu tố cần thiết để bảo vệ danh tiếng, uy tín, vị thế của một chuyên gia hoặc một doanh nghiệp kế toán.

Thứ ba, tăng cường thanh tra, kiểm tra các đối tượng báo cáo, sẵn sàng hỗ trợ cung cấp các hướng dẫn hữu ích về cách thức nộp báo cáo, các biểu mẫu và các thông tin cần thiết khác.

Tài liệu tham khảo:

- Quốc hội (2022). Luật phòng, chống rửa tiền 2022.
Ngân hàng Nhà nước Việt Nam (2019). Báo cáo tóm tắt Đánh giá rủi ro quốc gia về rửa tiền và tài trợ khủng bố - 2012-2017.
Chính phủ (2023). Quyết định 11/2023/QĐ-TTg, quy định mức giao dịch có giá trị lớn phải báo cáo.
Chính phủ (2005). Nghị định 74/2005/NĐ-CP về phòng chống rửa tiền.
Một số website: <https://www.ifac.org/>, <https://www.sbv.gov.vn/>